

УДК 37(092)(477)"1921/1939"

Богдан ГРИНЮКА,
аспірант кафедри стародавньої та середньовічної історії Тернопільського
національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка
(Україна, Тернопіль) hrynjuka@ukr.net

ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ІВАНА СТАРЧУКА (1921–1939 РР.)

У статті проаналізовано викладацьку діяльність І. Старчука. Основна увага в дослідженні приділена праці ученого у семирічній школі ім. Б. Грінченка і семінаріях Львова та аналізі публікацій, присвячених дитячому рисунку.

Ключові слова: І. Старчук, Українські Січові Стрільці, семирічна школа ім. Б. Грінченка у Львові, Львівський університет, дитячий рисунок.

Лит. 27.

Bohdan GRYNJUKA,
Ph.D. student, Ancient and Medieval History Department
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University
(Ukraine, Ternopil) hrynjuka@ukr.net

IVAN STARCHUK'S TEACHING ACTIVITIES (1921–1939)

The I. Starchuk's teaching is analyzed in the article. The study focus is given to B. Grinchenko's scientific work in Sevenyears School and Lviv seminaries and to analysis of publications devoted to children's illustration.

Key words: I. Starchuk, Ukrainian Sich Riflemen, Lviv B. Grinchenko Sevenyears School, Lviv University, children's drawing.

Ref. 27.

Богдан ГРИНЮКА,
аспірант кафедри древней и средневековой истории Тернопольского
национального педагогического университета имени Владимира Гнатюка
(Україна, Тернополь) hrynjuka@ukr.net

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ИВАНА СТАРЧУКА (1921–1939 ГГ.)

В статье проанализировано преподавательскую деятельность И. Старчука. Основное внимание в исследовании уделено трудам ученого в семилетней школе им. Б. Гринченко и семинариях Львова, анализе публикаций, посвященных детскому рисунку.

Ключевые слова: И. Старчук, Украинские Сечевые Стрельцы, семилетняя школа им. Б. Гринченко во Львове, Львовский университет, детский рисунок.

Лит. 27.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку науки в Україні відбуваються зміни, викликані реформуванням та модернізацією освіти. Першочерговими питаннями залишаються перехід до інноваційної моделі освіти, розвитку здібностей та потенціалу дитини аж до її зрілого віку. У цьому контексті серед сучасних напрямків історичних досліджень цікавим залишається вивчення та аналіз творчої спадщини учителів та педагогів минулого, які залишили вагомий внесок у підготовці кадрів освітніх навчальних

© Гринюка Б. Педагогічна діяльність Івана Старчука (1921–1939 рр.)

зкладів різного профілю. Одним із яскравих українських науковців першої половини ХХ ст. був І. Старчук – археолог, мистецтвознавець, антикознавець, педагог та викладач Львівського університету, педагогічна праця якого залишалася поза увагою науковців й громадськості, що становить актуальність дослідження.

Аналіз досліджень. На сьогодні в українській історіографії немає спеціальних праць, присвячених педагогічній діяльності І. Старчука у міжвоєнний період. Важливим джерелом інформації для написання даної статті є праці М. Филипчука [23, 97–103], О. Домбровського [6, 229–233], О. Купчинського [8, 555–601], Р. Яців [26, 3; 27] та автора дослідження [4, 114–130; 5, 65–75].

Джерельну базу наукового дослідження становлять матеріали Центрального державного історичного архіву України у м. Львові (далі – ЦДІАЛ України) [24], архіву Львівського національного університету ім. І. Франка (далі – архів ЛНУ ім. І. Франка) [2] та приватний архів зятя ученого Ю. Тузяка [9–16]. Також цікавими є спогади дочки І. Старчука Оксани [21, 329–334] та М. Свенціцької [17, 17–18; 18, 6].

Мета дослідження – дослідити педагогічну діяльність ученого впродовж 1921–1939 рр. та проаналізувати праці науковця з проблематики дитячого рисунку. Завдання публікації – дослідити внесок ученого у розвиток історичної науки та проаналізувати праці ученого з педагогіки у міжвоєнний період. Об’єктом дослідження виступає творча спадщина І. Старчука. Предмет дослідження – аналіз педагогічної діяльності І. Старчука та праць ученого, присвячених дитячому рисунку.

Виклад основного матеріалу. Аналіз педагогічної праці І. Старчука дає підстави автору дослідження виокремити два періоди діяльності: «польський» (1921–1939 рр.) та «радянський» (1939–1950 рр.) [4, 114–130]. До речі, у попередніх наукових статтях автор детально висвітлив радянський період діяльності ученого [4, 114–130; 5, 65–75].

Інтерес в І. Старчука до професії педагога заклала у дитинстві Юлія Шуберт – учителька початкової школи с. Пилипи на Коломийщині. Про це дізнаємося зі спогадів О. Старчук, яка записала: «...охоту до навчання, допитливість і пильність завважила учителька Юлія Шубертівна, яка допомагала чим могла, тішилася його пізнішими успіхами і навіть через багато років приїхала подивитися на його маленьку донечку. Через стільки років батько почував себе учнем. Щира вдячність першій учительці залягла йому глибоко в душу і, напевно, їй він завдячував уміння вчити дітей малювати. Разом з тим він вважав, що професія учителя дуже важка і часто невдячна...» [21, 329].

Уже під час Першої світової війни І. Старчук служив у легіоні Українських Січових Стрільців (далі – УСС), де виявив у собі здібності педагога. Перебуваючи на Волині, упродовж 1914–1916 рр., УСС відкрили із просвітницькою метою 156 народних шкіл [22, 9–10]. Зокрема, до цієї діяльності долучився І. Старчук. Так, у 1916 р. він разом із четовим М. Саєвичем у с. Ставки організував школу і навчав 40 дітей [1, 307]. Достеменно невідомо, якою була його участь у діяльності школи, – організаційна чи учительська, але цей факт вказує на інтерес до вибору майбутньої педагогічної діяльності.

У складі УСС, за час війни, стрілець І. Старчук отримав поранення в голову, втрапивши праве око, та дослужився до рангу хорунжого. Побував у Києві, де захворів на черевний тиф. Після цього повернувся у Львів, який з розпадом Австро-Угорської імперії увійшов до складу Польської держави. У Львові І. Старчук одночасно працював та навчався [21, 330]. Пізніше в «Описі життя» про цей період він написав: «... не маючи змоги лікуватися на селі, постановляю зробити іспит на вчителя народних шкіл, доповнюючи натуру гімназiальну з педагогічних предметів. Це мені удається, 28 мая 1921 р. здав іспит у Львові в Державних кваліфікаційних семінарійних курсах...» [16, 1].

Відомо, що 1 жовтня 1921 р. його прийняли на посаду учителя рисунку в семикласну народну школу імені Б. Грінченка у Львові, яка тоді знаходилася на вул. Городоцькій, будинок 95 [2, 7]. Пізніше, 22 березня 1922 р. І. Старчук отримав листа від Головної управи Українського педагогічного товариства. У ньому йшлося, що за «...учительську службу від 1 жовтня 1921 р. і признається Вам 2 літ 5 місяців служби, а внаслідок сего X степеня платні відповідно до постанов для учителів шкіл удержуваних державою... З огляду на се від 1-го марта 1922 р. будете набирати платинь X степеня платень у 75 % аж до зміни сего розпорядку через Головну Управу У. П. Т.» [9]. Таким чином, завдяки педагогічній праці І. Старчук отримав кошти на проживання, харчування та оплату за навчання. Про це він написав: «...через вчительську посаду поліпшилися дещо мої матеріальні обставини і через весь час лікую мою недугу жолудка у лікаря Мар'яна Пальчишина. Остаточно в 1924 р. (осінь) перебуваю тяжку операцію жолудка...» [16, 1].

Одночасно з учительською працею І. Старчук удосконалював мистецькі здібності в «Асоціації польських вчителів загальноосвітніх шкіл «OGNISKO» у Львові». Так, упродовж 1 лютого – 31 травня 1922 р. відвідував методичний курс робіт для учителів з удосконалення вишивання, праць з глини, картону, текстури та рисунку [10]. У подальшій педагогічній діяльності він отримані знання використав у навчанні учнів школи. Тоді ж у вечірній час він відвідував Вільну академію мистецтв та мистецьку школу Олекси Новаківського у Львові, де навчався науки рисунку та малярства [16, 1; 2, 11].

У 1925 р. І. Старчук вступив на гуманістичний факультет Львівського університету імені Яна Казимира. Там він захопився вивченням античного і середньовічного мистецтва та особисто познайомився із тогочасними відомими науковцями В. Подляхою, Е. Буляндюю, Р. Ганьшинцем й ін. [2, 5]. Після закінчення університету І. Старчук продовжив працювати у ньому на посаді асистента, а потім ад'юнкта. Там же на професійному рівні вивчав античне мистецтво, захистивши у 1930 р. докторську дисертацію [2, 11]. На жаль, у тогочасному Львівському університеті домінувала пропольська орієнтація, що надавала переваги у навчанні й роботі полякам та дискримінувала українську освітянську еліту [7]. Це й вплинуло на долю українця І. Старчука, оскільки він не мав можливості зробити професійну кар'єру у тогочасній польській системі освіти.

Одночасно із викладацькою працею у Львівському університеті він навчав дітей науки рисунку та надавав приватні уроки. Відомо, що з 1929 р. він навчав мистецтва й мистецтвознавства доньку І. Свенціцького Віру. Пізніше вона займала посаду помічника музейного реставратора С. Парашук у Національному музеї у Львові та навчалася на відділі мистецтвознавства при гуманістичному факультеті Львівського університету. Саме вибір Вірою професії мистецтвознавця сприяв тому, що І. Старчук ґрунтовно навчав її іконописання [17, 17–18; 18, 6]. Очевидно, що він був багатогранною особистістю, оскільки не лише навчав дітей у школі рисунку, але й мав ученицю В. Свенціцьку, якій викладав науку рисунку, малярства та іконописання.

Працюючи у Львівському університеті, І. Старчук продовжував викладати у семінаріях Львова. Про цей дізнаємося з листів від «Kuratorjum Okregu Szkolnego Lwowskiego we Lwowie». З документу відомо, що І. Старчук просив дозвіл на учительську працю та отримав кваліфікацію учителя й право викладати рисунок польською і українською мовами з 1 вересня 1931 р. – 31 серпня 1932 р. у «Prywatnem Seminarjum nauczycielskiem żeńskim U. P. T. im T. Szewczenski we Lwowie» [11]. З наступного року йому знову дозволили викладати у семінарії з 20 серпня 1933 р. до 19 серпня 1934 р. [12].

У 1935 р. він попросив «Головну Управу Рідної Школи» про видачу довідки, оскільки з 1 жовтня 1921 р. – 31 серпня 1929 р. працював у приватній семикласній народній

чоловічій школі ім. Б. Грінченка у Львові [13]. Вважаємо, що це пов'язано зі зміною місця роботи. Упродовж 1 вересня 1935 р. – 31 серпня 1936 р. працював викладачем рисунку в «Prywatnym Seminarium Ochroniarskim SS. Bazylianek we Lwowie» [14]. На жаль, через недостатню кількість збереженої інформації невідомо, які заняття, окрім рисунку, він викладав та не збереглося відомостей про подальшу педагогічну працю у міжвоєнний період.

Окремо відзначимо, що під час учителювання І. Старчук збирав та вивчав дитячі рисунки різного віку. Згодом це привело до написання спеціального дослідження з даної проблематики. Доречно вказати, що у ЦДІАЛ України зберігається список праць ученого, складений невідомим автором у 30-х рр. ХХ ст. Серед праць значну увагу становить стаття І. Старчука «Наука рисунків в народних школах», опублікована в журналі «Учительське слово» (1933 р.) [24, 1]. Однак після опрацювання усіх випусків часопису вказаної праці науковця не виявлено.

У цьому контексті значне місце становить рецензія українського педагога та маляра О. Кульчицької на зазначену статтю ученого, рукопис якої зберігається під назвою «Наука рисунків в народних школах. Проект програми рисунків зладжений Др. Старчуком» [15].

У рецензії О. Кульчицька зауважувала на важливості обґрунтування мети і завдання «науки рисунків» та методу «спостереження», які використовував учений. На думку автора рецензії, «... завдання науки рисунків – повільне, постійне призвичаювання дітей до свідомого спостереження свого оточення. Інакше сказавши, діти мають бачити природу, оточення своїми власними очима...» [15]. Також вона зауважила, що І. Старчук звертав увагу на «здібних» та «нездібних» дітей у рисуванні, відзначаючи, що цьому сприяв їх розвиток уяви, пам'яті та естетики. О. Кульчицька наголошувала на важливості орнаменту й нанесення дітьми ліній на папері, зауваживши, що «... слушно зазначує Др. Старчук, що діти рисують дуже тонко...» [15, 4]. У цілому в рецензії позитивно оцінено статтю ученого та проаналізовано його доробок.

Продовжуючи цю проблематику, у 1936 р. І. Старчук опублікував статтю «Із дослідів над дитячим рисунком» [20, 41–58] та працю «Діти рисують» [19]. Так, праця «Діти рисують» [19] складається з трьох розділів. У першому розділі автор подав свої роздуми з проблематики дитячих рисунків і вказував, що «... рисунки дітей – це графічні документи їхнього духовного розвитку, в першу чергу, інтелекту й уяви, – це щирі, упрощені схеми світосприйняття дітей, що назрівають, збагачуються в міру вмілого провадження... діточі рисунки є рівночасно важним свідоцтвом психічного розвитку дітей...» [19, 4]. Поряд з цим, І. Старчук подав методичку та висвітлив етапи розвитку рисунку дітей віком від 3 до 11 років, опираючись на тогочасні дослідження європейських і американських педагогів Г. Брітша, К. Річчі, Е. Барнеса, С. Шумана [19, 4–7].

Що ж стосується другого розділу, то у ньому розкрив використання методів дослідження дитячих рисунків, які упродовж 1927–1932 та 1934–1935 рр. збирав, працюючи в українських приватних школах Львова. В аналізі рисунків І. Старчук брав до уваги вікові особливості дітей, їх малюнок та орнаментацию. Разом з тим, у тексті праці основну увагу зосередив на одному із методів дослідження – «методі спостереження» та подав результати опису рисунків двох дівчат і трьох юнаків. У цьому контексті варто подати опис рисунків одного із учасників, хлопця «Я. Чичк.», віком чотири роки і шість місяців. Автор писав: «досліджуваний 10. XI. 1927, 2. IV. 1928 і 30. V. 1930. За кожним разом усі його рисунки хаотичні... В рисунку ринки трудно знайти якусь подібність до

рисованого предмету. Вже більше подібності в рисунку ворони (в лету). Візок рисує раз так, що зазначає тільки колесо, все решта одною лінією; другим разом додає вже більше подробиць. При наступних дослідах розпізнає і влучно називає тільки візок...» [19, 12].

Зауважимо, що у праці «Діти рисують» автор подав власні спостереження понад 30 дітьми, віком від 4 до 11 років, половина з яких були дівчата. З цих дітей постійно, упродовж 1927–1932 рр. досліджував лише двох учнів. Саме про це І. Старчук вказував у третьому розділі, де підняв такі питання, як: «Що діти рисують найчастіше?» та «Як діти рисують?». Відзначимо, що у написанні останнього розділу дослідження, насамперед статистики, учений завдячував Я. Кузьміву, українському педагогу та автору дитячих творів [19, 14]. Легко помітити, що працюючи учителем рисунку, І. Старчук вів спостереження, як діти малюють, збирав та аналізував їх рисунки. В основному зображення, які він просив їх нарисувати, були дім (хата), люди, тварини та дерева. У результаті чого з'ясував, чому діти рисують окремі малюнки та висвітлив ступінь розвитку рисунку дітей від хаотичного до схематичного, наближеного до натуралістичного рисунку відносно вікових особливостей [19, 14–20].

Тоді ж, у 1936 р., вийшла друком стаття І. Старчука «Із дослідів над дитячим рисунком» [20, с. 41–58], яка стала основою праці «Діти рисують» [19]. Вказану публікацію учений надрукував у педагогічно-методичному віснику «Шлях виховання й навчання». До речі, журнал виходив у Львові упродовж 1927–1939 рр., спершу як додаток до «Учительського слова», а згодом з 1930 р. самостійно із додатком «Методика і шкільна практика». Редакторами і співредакторами вісника були тогочасні українські педагоги М. Возняк, Я. Кузьмів, С. Русова, В. Сімович, Є. Пеленський, А. Домбровський, С. Сірополко, серед яких І. Старчук [25, 3879]. Невипадково, що у часописі «Шлях виховання й навчання» учений опублікував своє дослідження, яке потім надрукували окремою книжкою під назвою «Діти рисують» [19].

З початком Другої світової війни західноукраїнські землі окупували радянські війська. Прихід «нової» влади відзначився зміною у соціально-економічному, політичному, освітньому та релігійному становищі населення Східної Галичини. Радянська влада здійснювала кадрові перестановки в усіх без винятку сферах західноукраїнського суспільного життя [7]. Саме за таких умов довелося І. Старчуку жити і працювати в окупованому Львові. Власне «радянський» період діяльності ученого більш детально висвітлено у публікаціях автора дослідження [4, 114–130; 5, 65–75].

Висновки. Таким чином, серед українських педагогів першої половини ХХ ст. виділяється творча спадщина І. Старчука. Перші кроки до педагогічної діяльності він розпочав ще під час Першої світової війни. Уже в «польський» період (1921–1939 рр.) викладав науку рисунку у семикласній народній школі імені Б. Грінченка та приватних семінаріях Львова. Пізніше, після закінчення навчання у Львівському університеті, він почав у ньому викладати та одночасно учителював у семінаріях Львова, де написав три праці, присвячені аналізу дитячого рисунку. З огляду на сказане зазначимо, що педагогічна діяльність І. Старчука, здавалося б, недовготривала та епізодична, однак стала значним внеском у розвиток і виховання молодого українського покоління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. А ми тую стрілецькую славу збережемо... / [авт. Я. Полатайчук. Ред. Г. Гуменюк]. – Коломия, 1999. – Т. 1. – С. 307.
2. Архів ЛНУ. – Ф. Р.–119. – Оп. 1. – Спр. 2415. – 48 арк.
3. Волошин Л. Мистецька школа Олекси Новаківського у Львові. Бібліографічний словник учнів / Л. Волошин. – Львів, 1998. – 63 с.

4. Гринюка Б. Викладацька діяльність Івана Старчука (1921–1950 рр.) / Б. Гринюка // Вісник Інституту археології. – 2013. – Вип. 8. – С. 114–130.
5. Гринюка Б. Наукова діяльність Івана Старчука у Львівському університеті (1939–1950 рр.) / Б. Гринюка // Вісник Інституту археології. – Львів, 2014. – Вип. 9. – С. 65–75.
6. Домбровський О. Іван Старчук – видатний клясичний археолог / О. Домбровський // Український історик. – 2005. – Том 42. – № 2/4. – С. 229–233.
7. Історія університету [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lnu.edu.ua/index.php?q=university/history>
8. Купчинський О. Античне мистецтво у дослідженнях Івана Старчука (листи до вченого і відгуки на його праці) / О. Купчинський // Записки Наукового Товариства ім. Т. Шевченка. Праці Комісії образотворчого та ужиткового мистецтва. – Львів, 1998. – Том ССXXXVI. – С. 555–601.
9. Приватний архів Ю. Тузяка, № 1. Лист до І. Старчука від Головної управи Українського педагогічного товариства (22 березня 1922 р.).
10. Приватний архів Ю. Тузяка, № 2. Лист до І. Старчука від «Асоціації польських вчителів загальноосвітніх шкіл «OGNISKО» у Львові» (31 травня 1922 р.).
11. Приватний архів Ю. Тузяка, № 3. Лист до І. Старчука від «Kuratorjum Okregu Szkolnego Lwowskiego we Lwowie» (24 червня 1932 р.).
12. Приватний архів Ю. Тузяка, № 4. Лист до І. Старчука від «Kuratorjum Okregu Szkolnego Lwowskiego we Lwowie» (22 липня 1933 р.).
13. Приватний архів Ю. Тузяка, № 5. Посвідка видана І. Старчуку «Головною Управою Рідної Школи» (14 березня 1935 р.).
14. Приватний архів Ю. Тузяка, № 6. Лист до І. Старчука від «Kuratorjum Okregu Szkolnego Lwowskiego we Lwowie» (13 жовтня 1936 р.).
15. Приватний архів Ю. Тузяка, № 7. Рецензія Олени Кульчицької на статтю І. Старчука «Наука рисунків в народних школах», 4 арк.
16. Приватний архів Ю. Тузяка, № 8. Опис життя І. Старчука (9 лютого 1939 р.). – 1 арк.
17. Свенціцька М. Іван Старчук / М. Свенціцька // Нові дні. – 1995. – № 546. – С. 17–18.
18. Свенціцька М. Навчитель високого мистецтва: (Про др. Івана Старчука) / М. Свенціцька // Просвіта. – 20 січня 1996. – Ч. 2 (171). – С. 6.
19. Старчук І. Діти рисують / І. Старчук // Педагогічно-методична бібліотека. – Львів, 1936. – Вип. 3. – 20 с.
20. Старчук І. Із дослідів над дитячим рисунком / І. Старчук // Шлях виховання й навчання. – Львів, 1936. – Ч. 1. – С. 41–58.
21. Старчук О. Спогади про батька / О. Старчук // Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині. – Львів, 2006. – Вип. 10. – С. 329–334.
22. Українські січові Стрільці у боях та між часі. Мистецька спадщина / [упоряд. : І. Завалій, О. Кіс-Федорук, Т. Лозинський, О. Романів-Тріска; вступ. стат., каталог, біографії художників О. Кіс-Федорук]. – Л.; К., 2007. – 192 с.
23. Филипчук М. Археологічні, мистецтвознавчі та педагогічні студії Івана Старчука / М. Филипчук // Записки Наукового Товариства ім. Т. Шевченка. Праці Історично-філософської секції. – Львів, 1993. – Том ССXXXV. – С. 97–103.
24. ЦДІАЛ України. – Ф. 388. – Оп. 1. – Спр. 55. – 1 арк.
25. Шлях Виховання й Навчання / [головний редактор В. Кубійович] // Енциклопедія українознавства. – Львів, 2000. – Т. 10. – С. 3879.
26. Яців Р. «Працюй і молись...» До 100-річчя від дня народження ученого і митця Івана Старчука (1894–1950) / Р. Яців // Молода Галичина. – Львів, 14 червня 1994. – № 68 (6943). – С. 3.
27. Яців Р. Українське мистецтво ХХ ст. : ідеї, явище, персоналії: збірник статей / Р. Яців. – Львів, 2006. – 349 с.

REFERENCES

1. A mi tuju strilec'kuju slavu zberezheмо... / [avt. Ja. Polatajchuk. Red. G. Gumenjuk]. – Kolomija, 1999. – Т. 1. – С. 307.
2. Arhiv LNU. – F. R.–119. – Op. 1. – Spr. 2415. – 48 ark.

3. Voloshin L. Mistec'ka shkola Oleksi Novakivs'kogo u L'vovi. Bibliografichnij slovník uchniv / L. Voloshin. – L'viv, 1998. – 63 s.
4. Grinjuka B. Vikladac'ka dijál'nist' Ivana Starchuka (1921–1950 rr.) / B. Grinjuka // Visnik Institutu arheologii. – 2013. – Vip. 8. – S. 114–130.
5. Grinjuka B. Naukova dijál'nist' Ivana Starchuka u L'vivs'komu universiteti (1939–1950 rr.) / B. Grinjuka // Visnik Institutu arheologii. – L'viv, 2014. – Vip. 9. – S. 65–75.
6. Dombrovs'kij O. Ivan Starchuk – vidatnij kljasichnij arheolog / O. Dombrovs'kij // Ukrains'kij istorik. – 2005. – Tom 42. – № 2/4. – S. 229–233.
7. Istorija universitetu [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu : <http://lnu.edu.ua/index.php?q=university/history>
8. Kupchins'kij O. Antichne mistectvo u doslidzhennjah Ivana Starchuka (listi do vchenogo i vidguki na jogo praci) / O. Kupchins'kij // Zapiski Naukovogo Tovaristva im. T. Shevchenka. Praci Komisii obrazotvorchogo ta uzhitkovogo mistectva. – L'viv, 1998. – Tom CCXHXVI. – S. 555–601.
9. Privatnij arhiv Ju. Tuzjaka, № 1. List do I. Starchuka vid Golovnoi upravi Ukrains'kogo pedagogichnogo tovaristva (22 bereznja 1922 r.).
10. Privatnij arhiv Ju. Tuzjaka, № 2. List do I. Starchuka vid «Asociacii pol's'kih vchiteliv zagal'noosvitnih shkil «OGNYSKO» u L'vovi» (31 travnja 1922 r.).
11. Privatnij arhiv Ju. Tuzjaka, № 3. List do I. Starchuka vid «Kuratorjum Okregu Szkolnego Lwowskiego we Lwowie» (24 chervnja 1932 r.).
12. Privatnij arhiv Ju. Tuzjaka, № 4. List do I. Starchuka vid «Kuratorjum Okregu Szkolnego Lwowskiego we Lwowie» (22 lipnja 1933 r.).
13. Privatnij arhiv Ju. Tuzjaka, № 5. Posvidka vidana I. Starchuku «Golovnoju Upravuju Ridnoi Shkoli» (14 bereznja 1935 r.).
14. Privatnij arhiv Ju. Tuzjaka, № 6. List do I. Starchuka vid «Kuratorjum Okregu Szkolnego Lwowskiego we Lwowie» (13 zhovtnja 1936 r.).
15. Privatnij arhiv Ju. Tuzjaka, № 7. Recenzija Oleni Kul'chic'koi na stattju I. Starchuka «Nauka risunkiv v narodnih shkolah», 4 ark.
16. Privatnij arhiv Ju. Tuzjaka, № 8. Opis zhittja I. Starchuka (9 ljutogo 1939 r.). – 1 ark.
17. Svencic'ka M. Ivan Starchuk / M. Svencic'ka // Novi dni. – 1995. – № 546. – S. 17–18.
18. Svencic'ka M. Navchitel' visokogo mistectva: (Pro dr. Ivana Starchuka) / M. Svencic'ka // Prosvita. – 20 sichnja 1996. – Ch. 2 (171). – S. 6.
19. Starchuk I. Diti risujut' / I. Starchuk // Pedagogichno-metodichna biblioteka. – L'viv, 1936. – Vip. 3. – 20 s.
20. Starchuk I. Iz doslidiv nad ditjachim risunkom / I. Starchuk // Shljah vihovannja j navchannja. – L'viv, 1936. – Ch. 1. – S. 41–58.
21. Starchuk O. Spogadi pro bat'ka / O. Starchuk // Materiali i doslidzhennja z arheologii Prikarpattja i Volini. – L'viv, 2006. – Vip. 10. – S. 329–334.
22. Ukrains'ki sichovi Stril'ci u bojah ta mizh chasi. Mistec'ka spadshhina / [uporjad. : I. Zavalij, O. Kis-Fedoruk, T. Lozins'kij, O. Romaniv-Triska; vstup. stat., katalog, biografii hudozhnikov O. Kis-Fedoruk]. – L.; K., 2007. – 192 s.
23. Filipchuk M. Arheologichni, mistectvoznavchi ta pedagogichni studii Ivana Starchuka / M. Filipchuk // Zapiski Naukovogo Tovaristva im. T. Shevchenka. Praci Istorichno-filosofs'koi sekcii. – L'viv, 1993. – Tom CCXXV. – S. 97–103.
24. CDIAL Ukraini. – F. 388. – Op. 1. – Spr. 55. – 1 ark.
25. Shljah Vihovannja j Navchannja / [Golovnij redaktor V. Kubijovich] // Enciklopedija ukrajinovnavstva. – L'viv, 2000. – T. 10. – S. 3879.
26. Jaciv R. «Pracuj i molis'...» Do 100-richchja vid dnja narodzhennja uchenogo i mitcja Ivana Starchuka (1894–1950) / R. Jaciv // Moloda Galichina. – L'viv, 14 chervnja 1994. – № 68 (6943). – S. 3.
27. Jaciv R. Ukrains'ke mistectvo HH st. : idej, javishhe, personalii: zbirnik statej / R. Jaciv. – L'viv, 2006. – 349 s.

Статтю подано до редакції 22.02.2015 р.